

Dus tschintgavels per il rumantsch grischun

Studi sur dal Grischun triling

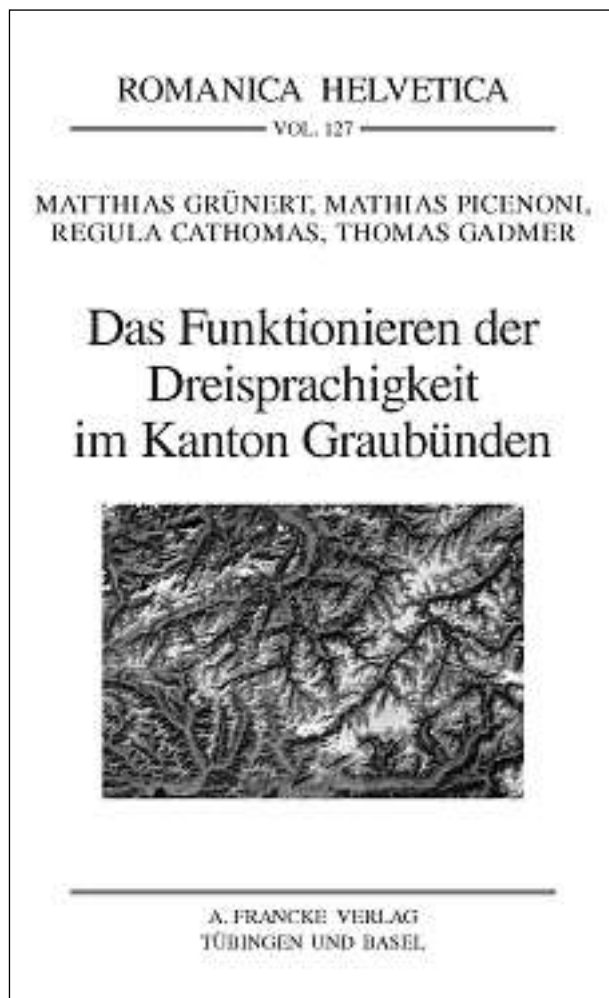
■ En LQ dals 18 da favrer preschenta *Guiu Sobiela-Caanitz* il cudesch «Das Funktionieren der Dreisprachigkeit im Kanton Graubünden» (displaschaivla-main ha LQ reproduci la cuverta d'in auter cudesch). Ils auturs san grà al recensent per sia preschentanziun che entra en blers detagls. En in regard vuless jau, sco in dals auturs, far ina correctura: las tenutas envers il rumantsch grischun n'èn betg uschè positivas sco quai ch'i resulta da la resumaziun en LQ.

Blers sceptichers e personas indecisas

I constat bain ch'i dat, tenor nosa retschertga, pli blers che taxeschan il rg sco nizzaivel che tals che crain ch'el fetschia donn, ins sto dentant resguardar ch'i dat ina quota auta da personas indecisas: entaifer la grupp da las 360 personas da lingua rumantscha ch'èn vegnidas dumandadas han dus tschintgavels (39%) ina tenuta positiva envers il rg, 9% ina tenuta negativa ed il rest (pia 52%) sa mussa sceptic u indecis. Questa davosa part dals interrogads sa cumpona da trais gruppas: 27% èn stads da l'avis ch'il rg saja per part nizzaivel e fetschia per part donn, 6% han manegia ch'il rg na saja ni nizzaivel ni nuschaivel e 19% n'han betg vuli far ina valitaziun.

Betg fitg acceptà sco lingua administrativa

In sustegn cumparegliabel per il rg è vegnì mussà en duas autras chaschuns. D'ina vart è vegnida fatga ina retschertga tar personas da lingua rumantscha che

Il frontispizi dal cudesch.

MAD

lavan en las administraziuns communalas dal territori rumantsch. Dus tschintgavels (41%) dals 95 interrogads acceptan il rg sco lingua da l'administraziun chantunala, circa uschè blers (39%)

al toleresch uschè ditg ch'els survegnan er la versiun tudestga ed in tschintgavel (20%) ha ina tenuta negativa. Da l'autra vart èn vegnids analisads ils resultats da la votaziun da l'onn 2001

davart l'introducziun dal rg sco lingua uffiziala dal chantun Grischun. En las vischnancas, nua ch'ina maiortad aveva inditgà il rumantsch sco lingua principala en la dumbraziun dal pievel da l'onn 2000, han be dus tschintgavels dals votants (41%) acceptà la proposta. Quest resultat sa distingua ferm da la media chantunala, nua che las vuschs favuravlas muntan a 63% (procentualas che tegnan quint da las abstenziuns da vuschs). La populaziun da las vischnancas pli fermamain rumantschas, ch'era pertutgada directamain da la decisziun, è pia vegnida maiorisada dal rest da la populaziun chantunala.

Prender serius la tenuta da quels che discurran la lingua

Guiu Sobiela-Caanitz terminescha sia contribuziun cun ina posiziun en favur da l'introducziun dal rg, ina posiziun che na po betg sa basar sin ils resultats da nosa retschertga. Propi in sustegn per l'introducziun dal rg pudessan furnir pir las evaluaziuns previsas en las vischnancas che han cumenzà ad introducir la lingua cuminaivla e nua che la maiortad ha ina tenuta positiva. Questas evaluaziuns vegnan a dar l'emprima giada ina resposta a la dumonda: co e quant bain vegn questa lingua emprendida? Noss cudesch cuntegna be datas davart la tenuta envers il rg e davart la chapientscha da questa lingua. Là nua che questas datas n'èn betg en favur dal rg, èsi tenor mes avis problematic d'envidar a ristgar l'introducziun, sco quai ch'il recensent dal cudesch fa, duvrend il motto «tgi che na fa

nagut na ristga nagut». Tenor mai na datti nagin sforz da ristgar insatge, simplamain per far insatge. L'interess per las tenutas da *quels che discurran la lingua* è central en la sociolinguistica. Questas tenutas ston ins prender serius.

Stentas per l'objectivitat

Il cudesch na prenda betg posiziun «pro u contra rg». Sch'jau preschent tschertas argumentaziuns d'adversaris dal rg sco falladas, lura fetsch jau quai en il rom d'ina preschentanziun uschè cumpleta sco pussaivel da las differentas tenutas. E sch'jau decler ina part da la problematica dal rg en connex cun la *problematica dal rumantsch scrit insumma*, lura po ins duvrar quai sco argument en favur dal rg: «sche gia ils texts en ils idioms vegnivan legids da paucs, lura n'è il rg betg la culpa che blers Rumantschs na legian betg la versiun en lur lingua». Ma ins po duvrar quai er sco argument che envida almain ad in agir precaut: «sch'igl è gia grev da chapir texts spezial en l'idiom (perquai che la lingua «normala» per quels texts è il tudestg), lura poi d'eventar anc pli grev sche la distanza tranter la lingua discurrida e la lingua scritta daventa pli gronda».

Il cudesch vuless esser uschè objectiv sco pussaivel. Personas interessadas che partan da differents puntgs da vista vegnan a chattar datas relevantas en questa publicaziun. Perquai ma pari impurtant ch'ella na vegnia betg preschentanada sco publicaziun che sugerescha ina tscherta posiziun.

Matthias Grünert, Universitat da Turitg